

Παιδαγωγικός Λόγος

Τόμ. 32, Αρ. 1 (2026)

Λόγος περί της Τεχνητής Νοημοσύνης

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Περιοδική Έκδοση για τις Επιστήμες του Ανθρώπου και την Εκπαίδευση

Η τεχνολογία των πολεμικών drones υπό το πρίσμα της ηθικής: η περίπτωση των στοχευμένων δολοφονιών.

Ελευθερία Πάτσαρη

doi: [10.12681/plogos.33345](https://doi.org/10.12681/plogos.33345)

Copyright © 2026, Ελευθερία Πάτσαρη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πάτσαρη Ε. (2026). Η τεχνολογία των πολεμικών drones υπό το πρίσμα της ηθικής: η περίπτωση των στοχευμένων δολοφονιών. *Παιδαγωγικός Λόγος*, 32(1), 101–117. <https://doi.org/10.12681/plogos.33345>

Ελευθερία ΠΑΤΣΑΡΗ

*Η τεχνολογία των πολεμικών drones υπό
το πρίσμα της ηθικής: η περίπτωση
των στοχευμένων δολοφονιών*

---

doi:<https://doi.org/10.12681/plogos.33345>

Εισαγωγή

TA DRONES ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΕΝΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑ, ΠΟΥ ΚΑΤΆΦΕΡΕ σταδιακά να γίνει ευρέως γνωστό και οικείο στους περισσότερους. Οι χρήσεις τους ποικίλλουν ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο τα εντάσσουμε κάθε φορά, όπως συμβαίνει και με τα περισσότερα επιτεύγματα της τεχνολογίας. Στην ανά χειράς πραγματεία δεν θα αναφερθούν αναλυτικά όλες οι χρήσεις τους παρά μόνο αυτές των πολεμικών drones, εκείνων δηλαδή που έχουν ρυθμιστεί και κατασκευαστεί με σκοπό να υποκαταστήσουν τους στρατιώτες κατά τη διάρκεια των ένοπλων συγκρούσεων, αφού σε αυτήν την κατηγορία προκύπτουν οι περισσότεροι προβληματισμοί σχετικά με την ηθική φύση αυτών, αλλά και για το ποιος θα πρέπει να αναλάβει την ευθύνη της χρήσεώς τους, ιδίως όταν πρόκειται για εξατομικευμένες δολοφονίες ή μαζικές επιθέσεις¹. Λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι η ευρεία χρήση των μη επανδρωμένων αεροσκαφών ξεκίνησε μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου το 2001 με σκοπό την αποφυγή παρόμοιων μελλοντικά επιθέσεων αλλά και την εξάλειψη της τρομοκρατίας γενικότερα, εγείρονται ερωτήματα σχετικά με τη δικαιοδοσία των χωρών -κυρίως των ΗΠΑ - για χρήση των

---

¹ Gounaris, A., Kosteletos, G. (2020). Licensed to Kill: Autonomous Weapons as Persons and Moral Agents. In Prole, D. and Rujević, G. (ed.). Personhood. Novi Sad, Filozofski Fakultet & The NKUA Applied Philosophy Research Lab Press.
DOI:<https://doi.org/10.12681/aprlp.49>

πολεμικών drones ακόμα και σε περιοχές με τις οποίες δεν βρίσκονται επίσημα σε ένοπλη σύγκρουση². Πέραν τούτου, θα πρέπει να διασαφηνιστούν και άλλοι όροι όπως εκείνοι της εξουσιοδότησης ενός κράτος να καταφύγει στη χρήση στρατιωτικής δύναμης (AUMF, Authorization to Use Military Force) ή στα όρια σύμφωνα με τα οποία ένα κράτος χάνει το δικαίωμα για μη παρέμβαση στο έδαφός του (R2P, Responsibility to Protect).³ Πρόσθετα, νέα ερωτήματα έρχονται στην επιφάνεια και για το δίκαιο του πολέμου, μια και η δυναμική του διαφοροποιείται συνεχώς εξαιτίας των νέων τεχνολογιών που εισάγονται, όπως είναι η υπό μελέτη περίπτωση. Σίγουρα, λοιπόν, τα υπό διασαφήνιση θέματα είναι πολλά και συνεχώς ανανεώνονται, με τα κυριότερα ερωτήματα να παραμένουν στο προσκήνιο όταν γίνεται λόγος για τέτοιου είδους επιχειρήσεις πολεμικού χαρακτήρα, τα οποία είναι τα εξής: Ποιος ορίζει το πού σταματά η δικαιοδοσία της χρήσης στρατιωτικής δύναμης; Ποιος έχει την ευθύνη όταν πρόκειται για τα τηλεχειριζόμενα drones; Η χρήση τέτοιου είδους τεχνολογικών επιτευγμάτων άπτεται του στρατιωτικού ή του νομικού δικαίου; Στο τρέχων κείμενο, θα γίνει μία προσπάθεια προσέγγισης των συγκεκριμένων ερωτημάτων αλλά και των ηθικών διλημμάτων που έπονται εφ'αυτοίς.

Η συζήτηση γύρω από τα drones

Λόγος και αντίλογος

Ξεκινώντας τη συζήτηση γύρω από τα drones, ίσως να ήταν σκόπιμο να δοθεί ένας ορισμός αυτών, αλλά και μια γενική προσπάθεια πλαίσιωσης των χρήσεών τους. Με τον όρο “drone” ή UAV (Unmanned Air Vehicle) αναφέρονται τα εναέρια οχήματα που δεν μεταφέρουν ανθρώπινο χειριστή, χρησιμοποιούν αεροδυναμικές δυνάμεις για την ανύψωσή τους, μπορούν να πετάξουν αυτόνομα ή με τηλεχειρισμό, είναι αναλώσιμα ή επαναχρησιμοποιούμενα και φέρουν φονικά ή μη φορτία⁴. Όπως αναφέρθηκε

² Koukoudakis, George, “Drones’ contribution to the transformation of contemporary warfare”, *J. Military Stud.* 2024; 13(1): 25.

³ M. J. Boyle, “The legal and ethical implications of drone warfare”, *The International Journal of Human Rights*, 19:2 (24 Feb 2015): 108,110.

⁴ Φυτιλής Βασίλειος, “Drone και Δημοκρατικός Πόλεμος”, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς (Αύγουστος 2022) σελ.17.

και νωρίτερα, τα τελευταία χρόνια η τεχνολογία των drones έχει εισβάλει στη ζωή μας και τόσο η μηχανική τους όσο και η χρήση τους έχουν γίνει ευρέως γνωστές στους περισσότερους από εμάς. Κάποιες από τις χρήσεις των μη επανδρωμένων αεροσκαφών- εκτός από την πολεμική στην οποία θα αναφερθούμε εκτενώς- είναι μεταξύ άλλων οι υπηρεσίες παράδοσης τροφίμων ή φαρμάκων σε απομακρυσμένες περιοχές όπου η πρόσβαση με άλλο μεταφορικό μέσο είναι εξαιρετικά δύσκολη, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που χρησιμοποιείται η συγκεκριμένη τεχνολογία σε αγροτικές παραγωγές με σκοπό την επίβλεψη μεγάλων γεωργικών εκτάσεων. Παράλληλα, τα drones αποτελούν και χόμπι πολλών -ερασιτεχνών και μη- φωτογράφων ή γεωγράφων χρησιμοποιώντας τα για αεροφωτογραφίες ή ακόμα και για χαρτογραφήσεις δύσβατων περιοχών, χρήσεις οι οποίες, βεβαίως, δεν αποτελούν συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης, μας δίνουν, όμως, μία ευρεία εικόνα της δυναμικής τους. Καθίσταται, λοιπόν, εύκολα σαφές, πως μια τέτοιου είδους τεχνολογία δύναται να διευκολύνει αρκετά μέρη του πληθυσμού -ιδίως εκείνα τα οποία κατοικούν μακριά από τα αστικά κέντρα- ή ακόμα να δώσει λύση σε αρκετούς επαγγελματικούς κλάδους οι οποίοι χρειάζονται ένα μέσο μεγάλης εμβέλειας για επιτήρηση. Επομένως, το συγκεκριμένο πλαίσιο χρήσης στο σημείο αυτό είναι και εκείνο που καθιστά τη χρήση τους θεμιτή από κάθε άποψη.

Στην άλλη όψη του νομίσματος, υπάρχει και η πολεμική χρήση. Αν και τα πολεμικά drones είχαν έρθει στο προσκήνιο ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, δεν παρουσίαζαν ωστόσο τις ίδιες δυνατότητες με σήμερα όπου και επίσημα υποκαθιστούν τους στρατιώτες. Συγκεκριμένα, αρκετά νωρίτερα από τον Β' μόλις Παγκόσμιο Πόλεμο ή από τις αρχές του Ψυχρού Πολέμου, η χρήση τους περιοριζόταν στους στόχους για επανδρωμένα αεροσκάφη και αυτό μόνο κατά τη διάρκεια εκπαίδευσης⁵. Το μεγάλο άλμα στη χρήση τους εντός του πεδίου μάχης έγινε στις αρχές της δεκαετίας του 2000, μετά την τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ και την πτώση των Δίδυμων Πύργων, με σκοπό ουσιαστικά την αρχή ενός νέου πολέμου, αυτού

---

⁵ Φυτιλής Βασίλειος, *ό.π.*, 6.

κατά της τρομοκρατίας⁶. Στη συνέχεια η χρήση τους επεκτάθηκε ακόμη και σε περιοχές όπου η Αμερική δεν ήταν επίσημα σε πόλεμο, όπως το Πακιστάν ή η Υεμένη. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του τότε προέδρου των ΗΠΑ, Μπαράκ Ομπάμα, η χρήση των μη επανδρωμένων αεροσκαφών στις προαναφερθείσες περιοχές γινόταν κατ' αποκλειστικότητα στα πλαίσια του «war against terror», αλλά και για σκοπούς αυτοάμυνας⁷. Σε αντίθεση με τα συνηθισμένα οπικά συστήματα που χρησιμοποιούνται στα πεδία των μαχών, τα drones επιλέγονται για σκοπούς επιτήρησης ή για στοχευμένες δολοφονίες (targeting killings), μειώνοντας θεωρητικά με αυτόν τον τρόπο τις απώλειες αμάχων πληθυσμών, αλλά και τις παράπλευρες απώλειες στρατιωτών του ίδιου στρατοπέδου. Επιπλέον, μπορούν να θεωρηθούν συσκευές διαχείρισης ή ακόμα και απώλειας κινδύνου στη μάχη, εφόσον όντας όργανο μεγάλης εμβέλειας, έχουν τη δυνατότητα να εξαπολύσουν επίθεση μεγαλύτερης δυναμικής ελαχιστοποιώντας τα θύματα στα «απολύτως απαραίτητα», μειώνοντας παράλληλα τον κίνδυνο για τους ίδιους τους χειριστές αυξάνοντας την δυνατότητα επιβιώσής τους στη μάχη, κάτι το οποίο υπήρξε ζητούμενο για πολλές δεκαετίες πολέμων⁸. Πρόσθετα με αυτό, πρέπει να αναφερθεί ότι, όσον αφορά τα αυτόνομα οπικά συστήματα, παρουσιάζουν θετικές πτυχές κατά τη χρήση τους οι οποίες δεν περνάνε απαρατήρητες στις εμπλεκόμενες δυνάμεις. Συγκεκριμένα, όσα drones έχουν σχεδιαστεί για στρατιωτική χρήση, δύνανται να ξεπεράσουν ανθρώπους, αλλά και συστήματα ελεγχόμενα από ανθρώπους στα πεδία των μαχών, ιδίως όσον αφορά την ταχύτητα, την ακρίβεια και την ικανότητα λειτουργίας χωρίς ανάπαυση. Ως απόρροια του γεγονότος αυτού είναι η εξοικονόμηση χρημάτων, υποδομών και ανθρώπινου δυναμικού^{9 10}.

⁶ M. J. Boyle, *ό.π.*, 108.

⁷ M. J. Boyle, *ό.π.*, 106.

⁸ Φυτιλής Βασίλειος, *ό.π.*, 24.

⁹ Arkin, R.C. (2010). The Case of Ethical Autonomy in Unmanned Systems, *Journal of Military Ethics* 9:4, 332-341.

¹⁰ Müller, Vincent C. (2016), 'Autonomous killer robots are probably good news', in Ezio Di Nucci and Filippo Santoni de Sio (eds.), *Drones and responsibility: Legal, philosophical and socio technical perspectives on the use of remotely controlled weapons* (London: Ashgate), 67-81.

Στο σημείο αυτό ίσως να ήταν σωστό να θιγεί και η αρνητική έκβαση της τεχνολογίας των πολεμικών drones, ανεξαρτήτου σκοπού χρήσεως αυτών ή της ταυτότητας του χειριστή τους. Σε ό,τι αφορά τη χρήση τους, ένα μη επανδρωμένο αεροσκάφος τείνει να προάγει τη βία πολύ περισσότερο από ένα παραδοσιακό οπλικό σύστημα εφόσον ενέχει τη δολοφονία από μακριά (distancing from killing). Αναφέρεται πως η συγκεκριμένη μέθοδος δολοφονίας παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με τις μεθόδους τηλεχειριζόμενων παιχνιδιών όπως το “Playstation”, γεγονός το οποίο σημαίνει πως κάνει τη δολοφονία «convenient», δηλαδή ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα πρόβαιναν σε αυτή καθώς δεν έρχονται σε άμεση επαφή με το θύμα¹¹. Σε ατομικό επίπεδο και σε ό,τι αφορά τη στοχευμένη δολοφονία, θα πρέπει να ειπωθεί ότι πολλοί από τους χειριστές των drones εμφανίζουν πολύ υψηλά επίπεδα διαταραχής μετατραυματικού στρες (PTSD) καθώς παρακολουθούν τον στόχο της επικείμενης δολοφονίας για μεγάλα χρονικά διαστήματα, ακόμη και σε πιο προσωπικές στιγμές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εκδηλώνουν μία εξοικείωση με τον στόχο περνώντας η σύνδεσή τους σε προσωπικό-πλέον-επίπεδο¹². Τέλος στο πολιτειακό επίπεδο, τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη, κυρίως όσα χρησιμοποιούνται για επιτήρηση μεγάλου πληθυσμού, αν και δεν επίπτουν στην κατηγορία των οπλισμένων drones (Unmanned Aerial Combat Vehicles UCAV), φαίνεται, ωστόσο, να βλάπτουν τη δημοκρατία μια και οι απεργίες, τουλάχιστον στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, ελέγχονται από το εκτελεστικό τμήμα της κυβέρνησης υπό την εποπτεία του Κογκρέσου. Άρα, όπως προκύπτει λογικά, η συλλογή δεδομένων μέσω των UAV σημαίνει είτε άμεσα είτε έμμεσα το τέλος του κατοχυρωμένου δικαιώματος στην απεργία¹³.

Ταυτοχρόνως, θέτει ένα ζήτημα ιδιωτικότητας- επιτήρησης. Συγκεκριμένα, το ζήτημα της παραβίασης της ιδιωτικότητας δεν

¹¹ Thomas M. Philip, Ayush Gupta, Andrew Elby & Chandra Turpen, ‘‘Why Ideology Matters for Learning: A Case of Ideological Convergence in an Engineering Ethics Classroom Discussion on Drone Warfare’’, Journal of the Learning Sciences, 19:16 (11 October 2017): 17.

¹² M. J. Boyle, *ό.π.*, 106-107.

¹³ Thomas M. Philip, Ayush Gupta, Andrew Elby & Chandra Turpen, *ό.π.*, 13-14.

τίθεται μόνο σε σχέση με τα UAV που επιτηρούν μεγάλους πληθυσμούς, αλλά και σε σχέση με τα UCAV, καθώς συχνά αυτά επιστρατεύουν ειδικούς αισθητήρες βιομετρικών δεδομένων (λόγου χάριν, αναγνώρισης προσώπου ή ιδιαίτερων χαρακτηριστικών) κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων. Η ηθική επιληψιμότητα του ζητήματος αυτού, έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό και την ευρωπαϊκή ήπειρο, αλλά και την Ιαπωνία, εφόσον η ενσωμάτωση των drones για την επιτήρηση μεγάλου μέρους του πληθυσμού εγείρει ανησυχίες σχετικά με την παραβίαση της ιδιωτικής ζωής των ατόμων και στις δύο περιπτώσεις. Για παράδειγμα, στην περίπτωση των «Αεροπορικών Συντριβών των Αερογραμμών στην Ουκρανία MH17» η χρήση των μη επανδρωμένων αεροσκαφών για συλλογή δεδομένων και πληροφοριών, παραβίασαν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή που προστατεύεται από το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)^{14 15}. Αντίστοιχα ζητήματα περί της παραβίασης της ιδιωτικότητας αντιμετωπίζει και η Ιαπωνία η οποία το 2015 ψήφισε νόμο σύμφωνα με τον οποίο οι ιδιοκτήτες των drones θα πρέπει να καταχωρούν τις συσκευές τους και να λαμβάνουν άδεια από τις αρχές για οποιαδήποτε χρήση αυτών (“On special measures to ensure the safety of drones”). Παρόλα αυτά εντοπίστηκαν drones σε περιοχές στις οποίες απαγορευόταν η χρήση τους, ήτοι αεροδρόμια ή στρατιωτικές βάσεις. Για τον λόγο αυτό το 2018, συστάθηκε μια ομάδα εργασίας από την ιαπωνική κυβέρνηση η οποία περιελάμβανε εμπειρογνώμονες, μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, αλλά και κατασκευαστές drones με σκοπό την αντιμετώπιση ζητημάτων τέτοιου ύφους σε μια προσπάθεια για αυστηρότητα του πλαισίου χρήσης τους¹⁶.

---

¹⁴ Kutynska ,Anastasiia, Dei , Maryna (2023). “*Legal Regulation of the Use of Drones: Human Rights and Privacy Challenges*” ,Journal of International Legal Communication, 8(1), 41.

¹⁵ Szira, Zoltán, Varga, Erika, László Csegodi, Tibor, Milics Gábor, “*THE DEVELOPMENT OF DRONE TECHNOLOGY AND ITS REGULATION IN THE EUROPEAN UNION*”, 10.2478/eual-2023-0005, 35-39.

¹⁶ Kutynska ,Anastasiia, Dei , Maryna, *ό.π.*, 49.

AUMF και η απειλή της τρομοκρατίας

Το ζήτημα της νομικής εξουσίας

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, οι πρωτεργάτες της γενικευμένης χρήσης των drones ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής με το επιχείρημα της αυτοάμυνας και της εξάλειψης της τρομοκρατίας. Ως εκ τούτου, ο τότε Πρόεδρος, Bush junior, με σκοπό να αποδείξει τη νομική υπόστασή τους, έκανε λόγο για την εξουσιοδότηση των ΗΠΑ στη χρήση της στρατιωτικής δύναμης (Authorization to Use Military Force). Ο νόμος αυτός πέρασε την έγκριση του Κογκρέσου και υπογράφηκε επίσημα λίγες μέρες αργότερα¹⁷. Σύμφωνα με τον πρόεδρο Ομπάμα, ο όρος της AUMF αναφέρεται στην «άδεια χρήσης όλης της απαραίτητης και κατάλληλης βίας εναντίων εκείνων των εθνών, οργανισμών ή προσώπων που κρίνει ότι σχεδίασαν, εξουσιοδότησαν, διέπραξαν ή βοήθησαν τις τρομοκρατικές επιθέσεις που συνέβησαν στις 11 Σεπτεμβρίου 2001»¹⁸. Μία τέτοια πρωτοβουλία φαίνεται αρκετά δυναμική και προστατευτική προς τους πολίτες της, καθώς ο κίνδυνος της τρομοκρατίας δεν μπορεί να γίνει άμεσα ορατός γι' αυτό και χρειάζονται μέτρα με σκοπό την αποφυγή παρόμοιων συμβάντων αλλά και την απώλεια ανθρώπινων ζωών. Παρόλα αυτά, το επιχείρημα υπέρ της αρχής της AUMF ενέχει πολλούς κινδύνους και απροσδιοριστίες οι οποίες πρέπει να τεθούν επί τάπητος, ειδικά όταν γίνεται λόγος για μία αρχή που αφορά τόσες ανθρώπινες ζωές.

Οι τρεις ανησυχίες για την ισχύ της AUMF

Η πρώτη ανησυχία αφορά την έλλειψη χρονικού πεδίου. Εκείνο το οποίο δεν έχει διασαφηνιστεί επαρκώς στον προαναφερθέντα ορισμό είναι το μέχρι πότε οι ΗΠΑ θα μπορούν να διαθέτουν αυτή την εξουσιοδότηση. Η έννοια της τρομοκρατίας είναι μία έννοια γενικής φύσεως χωρίς σαφή χρονικά όρια, εφόσον κανείς δεν μπορεί να υπολογίσει ή να γνωρίσει το πότε θα γίνει η τελευταία τρομοκρατική επίθεση, γεγονός που επιτρέπει στην Αμερική την επ' αόριστον χρήση του όρου αυτού. Η δεύτερη ανησυχία επαφίεται στην έλλειψη των γεωγραφικών ορίων. Με γνώμονα την εξάλειψη της τρομοκρατίας, οι ΗΠΑ έχουν το δικαίωμα να παρέμβουν σε

¹⁷ <https://www.congress.gov/107/plaws/publ40/PLAW-107publ40.pdf>

¹⁸ M. J. Boyle, *ό.π.*, 108.

οποιοδήποτε κράτος για στρατιωτική δράση, ακόμη και για προληπτικούς λόγους εάν αντιληφθούν οποιαδήποτε ύποπτη κίνηση σχετιζόμενη με την τρομοκρατική δράση της Αλ Κάιντα. Λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι θυγατρικές τρομοκρατικές κινήσεις έχουν καταγραφεί επίσημα σε έως και περισσότερες από 30 χώρες, γίνεται εύκολα κατανοητό πως κάτι τέτοιο συνεπάγεται την μετατροπή της Αμερικής σε «big brother», καθώς τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη θα μπορούν να χρησιμοποιούνται για επιτήρηση οπουδήποτε η Αμερική ορίζει χωρίς κανέναν επιπλέον περιορισμό¹⁹. Βεβαίως, παρόμοια χρήση των UCAV, δηλαδή χωρίς σαφείς χρονικούς και χωρικούς περιορισμούς, γίνεται και στην περίπτωση του πολέμου μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας, κατά τη διάρκεια του οποίου γίνεται χρήση τέτοιων οπλικών συστημάτων. Τα συστήματα αυτά επιτρέπουν από τη μία τη μείωση του εμπλεκόμενου αριθμού στρατιωτικών στο πεδίο της μάχης, όμως, από την άλλη, αυξάνουν την παροχή πληροφοριών (παρεχόμενες συντεταγμένες, εχθρικές ή ύποπτες συναντήσεις), με σκοπό την αποφυγή πρόκλησης απωλειών σε άμαχο πληθυσμό, όσο αυτό καθίσταται εφικτό²⁰.

Τέλος, ο τρίτος φόβος που προκύπτει είναι σχετικός με τα ιδιωτικά κριτήρια για τον προσδιορισμό της ικανότητας αλλά και της προθυμίας μίας κυβερνήσεως στην αντιμετώπιση τέτοιου είδους απειλών. Με άλλα λόγια, σε περίπτωση μεγάλου κινδύνου εξωτερικά κράτη μπορούν να αποφασίσουν τότε ένα κυρίαρχο κράτος χάνει το δικαίωμα της μη παρέμβασης στο έδαφός του, μία αρχή γνωστή ως «Ευθύνη προστασίας», «Responsibility to Protect»- R2P). Η αρχή της Ευθύνης Προστασίας υποστηρίχθηκε από πολλές ακτιβιστικές οργανώσεις, με το σκεπτικό ότι η συστηματική καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του πληθυσμού ενός κράτους από το ίδιο το κράτος απαιτεί άμεση παρέμβαση και μέτρα. Αν, λοιπόν, μια κυβέρνηση δεν δύναται να προστατέψει τους πολίτες της, τότε δικαιούνται άλλοι παράγοντες να παρέμβουν και να το πράξουν, μόνο με την έγκριση του ΟΗΕ ή οποιουδήποτε άλλου νόμιμου οργάνου²¹. Συναφής με αυτό είναι και η αρχή *jus ad bellum* η οποία αφορά τη δικαιοσύνη του πολέμου και λαμβάνεται υπόψιν κατά τη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης. Εν ολίγοις αναφέρεται, δηλαδή, στην αιτιολόγηση της προσφυγής στον πόλεμο

¹⁹ M. J. Boyle, *ό.π.*, 109-110.

²⁰ G. Minculete and V. Păstae No.4/2023 (vol. 12) <https://doi.org/10.53477/2284-9378-23-58>.

²¹ Στο ίδιο, 111.

εξ αρχής²². Η κυβέρνηση των ΗΠΑ υποστηρίζοντας πως το επιχείρημα αυτό έχει καθαρά ανθρωπιστικούς σκοπούς, αφού έχει κατασκευαστεί για να καταλαγιάσει τον φόβο που ακολουθεί κάθε νύξη τρομοκρατίας, εκείνο το οποίο πετυχαίνει επί της ουσίας είναι να δημιουργήσει ένα αμερικανικό πρόγραμμα drone σε ακυβέρνητους χώρους σε παγκόσμια κλίμακα²³. Συμπερασματικά, τα τρία αυτά αντεπιχειρήματα για την αρχή της AUMF αποτελούν τον λόγο για τον οποίο μία τέτοια πρωτοβουλία ίσως πρέπει να αντιμετωπιστεί με μία κριτική στάση πολύ περισσότερο όταν επρόκειτο για ολόκληρα κράτη, πόσο μάλλον όταν εμπλέκονται και οπλικά συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης τα οποία τείνουν να οξύνουν τα ζητήματα αυτά ακόμη περισσότερο εξαιτίας της ασαφούς φύσης τους και των προβληματισμών που εγείρουν.

Το δίκαιο του Πολέμου

Στο σημείο αυτό ίσως να πρέπει να γίνει μία σύντομη αναφορά στις βασικές αρχές του Δικαίου του Πολέμου (International Humanitarian Law). Το ζήτημα της δικαιοσύνης πριν ή κατά τη διεξαγωγή του πολέμου, άρχισε να απασχολεί ενεργά τους Διεθνείς Ανθρωπιστικούς Οργανισμούς από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κι έπειτα, θέλοντας έτσι, να περιοριστούν οι ακρότητες και η καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων. Στόχος ήταν να κατοχυρωθούν τα δικαιώματα των πολιτών και να γίνει μία προσπάθεια εξανθρωπισμού στον υπό κατοχή πληθυσμό²⁴. Η θεωρία αυτή χωρίζεται σε τρεις βασικές αρχές: το jus ad bellum, jus in bello και jus post bellum, με τις δύο πρώτες, jus ad bellum και jus in bello, να ενέχουν μία πιο αιχμηρή ηθική υπόσταση. Ο πρώτος όρος, το jus ad bellum, αφορά την αιτιολόγηση της προσφυγής στον πόλεμο εξ αρχής, δηλαδή εξετάζεται αν ο πόλεμος διεξήχθη δίκαια ή άδικα. Ο επόμενος όρος, το jus in bello, είναι η αρχή της θεωρίας του δικαίου πολέμου και ασχολείται με την δικαιολόγηση κατά τη διεξαγωγή του πολέμου, με τις δύο βασικές πτυχές που το απασχολούν να είναι η διάκριση μεταξύ μαχητών και αμάχων, αλλά και το κατά πόσο η δύναμη είναι

²² Estrella E, Iccal Averroes, *On the Ethics of War*, KRITIKE VOLUME SIX NUMBER ONE (JUNE 2012) 67-84, http://www.kritike.org/journal/issue_11/estrella_june2012.pdf.

²³ Στο ίδιο.

²⁴ Khan, Gawhar Ahmad, *Protection of Civilians in War: The Role of International Humanitarian Law*, Vol. 3 No. 3 (2024) pp. 204-214.

ανάλογη με τον στόχο που θέλει να πετύχει. Τέλος, το *jus post bellum*, είναι μία νέα προσθήκη στην κλασική θεωρία του πολέμου και ασχολείται με την αιτιολόγηση του τερματισμού αυτού.^{25 26}

Περί ηθικής/νομικής επιληψιμότητας

Στρατιωτικό ή νομικό δίκαιο;

Στα πλαίσια του δικαίου του πολέμου, η 4^η Σύμβαση της Γενεύης ορίζει εκτενώς τα βασικά δικαιώματα των αιχμαλώτων κατά τη διάρκεια του πολέμου, τις θεμελιώδεις προστασίες για τους τραυματίες εξαιτίας αυτού αλλά και ό,τι αφορά τους πολίτες μέσα ή ακόμη και γύρω από την πολεμική ζώνη²⁷. Η προαναφερθείσα Σύμβαση συστάθηκε έπειτα από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με σκοπό την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κατάσταση ένοπλης σύγκρουσης. Έκτοτε το κλασικό μέτωπο μάχης στη διεξαγωγή του πολέμου έχει αλλάξει κατά πολύ με νέες τεχνολογίες, όπως η Τεχνητή Νοημοσύνη, να έχουν έρθει στο προσκήνιο. Παρόλα αυτά, είναι σαφές πως δεν καθίσταται πιθανό να εμπλουτίζεται με νέες προσθήκες συνεχώς η Σύμβαση ακολουθώντας τον ρυθμό της τεχνολογίας. Στο σημείο αυτό, όμως, προκύπτει το ζήτημα της εξατομικευμένης ευθύνης κατά τη χρήση μίας νέας τεχνολογίας, όπως αυτή των drones, εφόσον το διεθνές δίκαιο δεν περιέχει κάποια εξειδικευμένη διάταξη. Επομένως, έρχεται στο προσκήνιο ξανά το ερώτημα που τέθηκε και στην αρχή: Ποιος έχει την ευθύνη όταν πρόκειται για τα τηλεχειριζόμενα drones, εφόσον το διεθνές δίκαιο παραλείπει τη συγκεκριμένη υποπερίπτωση στις διατάξεις του;

Για να δοθεί απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα πρέπει να εξεταστεί σε ποιο είδος δικαίου εμπίπτει. Η εκάστοτε στρατιωτική δύναμη πρέπει να συνδέεται με εξατομικευμένες κρίσεις ευθύνης πάνω στο πεδίο της μάχης. Το πρόβλημα, ωστόσο, βρίσκεται στο ότι το στρατιωτικό δίκαιο είναι αυτόνομο από το νομικό όταν έρχεται αντιμέτωπο με τρομοκράτες ή αντάρτες, γενικότερα με καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Παρόλα αυτά, το

²⁵ Estrella E, Iccal Averroes, *ό.π.*, 72-77.

²⁶ Stahn, Carsten, 'Jus ad bellum', 'jus in bello' . . . 'jus post bellum'? *Rethinking the Conception of the Law of Armed Force*, The European Journal of International Law Vol. 17 no.5 © EJIL 2007, 922-940.

²⁷ <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949>

όργανο που έχει σχεδιαστεί αλλά και καταρτισθεί παραδοσιακά για αυτή τη λειτουργία είναι το δικαστικό. Από την άλλη, το στρατιωτικό δίκαιο δεν μπορεί να είναι τελείως ανεξάρτητο από τη νομική εξουσία. Οι στρατιωτικές δυνάμεις ενός κράτους πρέπει να προσαρμοστούν στις εσωτερικές ή εξωτερικές πιέσεις. Αυτοί οι προβληματισμοί καταλήγουν στον φαύλο κύκλο εξατομικευμένη ευθύνη-στρατιωτικό δίκαιο- νομικό δίκαιο και αντίστροφα. Ακολουθώντας αυτού του είδους τον συλλογισμό ερχόμαστε αντιμέτωποι με το παράδοξο της εξατομίκευσης: Αν η κυβέρνηση κάνει δικαστικές κρίσεις ατομικής ευθύνης πριν τη χρήση στρατιωτικής δύναμης, θα πρέπει να απαιτούνται οι πιο παραδοσιακοί θεσμοί και διαδικασίες μέσω των οποίων παρόμοιες αποδόσεις του ατόμου κατονομάζουν τον εγκληματία, άρα ο εγκληματίας θα είναι γνωστός στις δικαστικές αρχές και δεν θα χρειαστεί η χρήση στρατιωτικής δύναμης²⁸. Εν ολίγοις, όταν γίνεται λόγος για στοχευμένες δολοφονίες μέσω μη επανδρωμένων οχημάτων η ευθύνη δεν είναι δυνατόν να εναπόκειται μόνο σε εκείνον ο οποίος εκτελεί τηλεχειριζόμενα την εντολή που έχει, νωρίτερα η ευθύνη περνάει από τους κανόνες του στρατιωτικού δικαίου, όπως εκείνοι έχουν οριστεί με γνώμονα το ισχύον νομικό πλαίσιο του κάθε κράτους.

Ηθικά Διλήμματα

Όπως έχει προκύψει από την έως τώρα συζήτηση γύρω από την τεχνολογία των drones, γίνεται αντιληπτό πως πολλές από τις παραμέτρους χρήσης αυτών είναι ηθικά προβληματικές²⁹. Παρακάτω θα γίνει μία προσέγγιση των βασικών εξ αυτών με σκοπό την προσπάθεια διευκρίνισής τους. Ξεκινώντας από το τελευταίο επιχείρημα και σε ό,τι αφορά το ζήτημα της ευθύνης, αυτό εκκινεί από την προστασία της ανθρώπινης ζωής, λαμβάνοντας υπόψη σε ένα κράτος όλες οι νομικές αποφάσεις σε καιρό ειρήνης ή και πολέμου. Παρόλα αυτά, οι αποφάσεις αυτές αφορούν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο διαχείρισης καταστάσεων και δεν είναι δυνατόν να συμπεριλάβουν όλες τις πιθανές υποπεριπτώσεις. Προηγούμενα, έγινε αναφορά στην 4^η Σύμβαση της Γενεύης και στο γεγονός ότι από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δεν έχει γίνει καμία προσπάθεια ανανέωσής της με σκοπό την συμπίευσή της με την ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας.

Κατ' αναλογία και το εκάστοτε κράτος δεν μπορεί να περικλείσει κάθε

²⁸ Samuel Issacharoff and Richard H. Pildes, 'Drones and the Dilemma of Modern Warfare', NEW YORK UNIVERSITY SCHOOL OF LAW, (NO. 13-34), (June 2013), 8.

²⁹ Müller, Vincent C. (2016), *ό.π.*

υποπερίπτωση κατά τη δημιουργία του στρατιωτικού ή του νομικού δικαίου, ούτε και να βρίσκεται συνεχώς σε μία διαδικασία ανανέωσης των νόμων αυτών. Όταν μία στρατιωτική επιχείρηση ξεκινά, είναι βέβαιο πως ακολουθείται μία σειρά από συγκεκριμένες διαδικασίες. Όσο, όμως, τα στάδια της επιχείρησης προχωρούν και με δεδομένο ότι η κάθε περίπτωση είναι μοναδική, η ευθύνη εξατομικεύεται. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση όπου ο χειριστής ενός μη επανδρωμένου αεροσκάφους έχει την εντολή να εκτελέσει μία στοχευμένη δολοφονία, είναι σίγουρο ότι έχει προηγηθεί επιτήρηση του θύματος για μεγάλο χρονικό διάστημα κι έχει ακολουθηθεί μία σειρά διαδικασιών για να ελαχιστοποιηθεί το ποσοστό του λάθους. Η τελική πράξη επαφίεται, ωστόσο, στον χειριστή του συστήματος. Από εκείνον, λοιπόν, εξαρτάται εάν θα εκτελέσει μία εξ αποστάσεως δολοφονία και αυτό είναι το στάδιο στο οποίο η ευθύνη εξατομικεύεται πλήρως. Τέλος, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι χειριστές ακολούθησαν πιστά τις οδηγίες, αποποιούμενοι έτσι την ευθύνη, πολλοί από αυτούς εμφάνισαν μετέπειτα ψυχικές διαταραχές³⁰. Αντιθέτως, χειριστές οι οποίοι δεν εκπλήρωσαν την υποχρέωσή τους για δολοφονία, τιμωρήθηκαν αυστηρά. Ένα πρόβλημα τέτοιου είδους τείνει να πάρει τη μορφή διλημάτων του τρόλεϊ, «trolley dilemma», τα οποία καθιστούν τα πιο συχνά ηθικά διλήμματα με τα οποία ερχόμαστε αντιμέτωποι. Η σύγκριση των διλημάτων αυτών με το δίλημμα του τρόλεϊ έγκειται στο γεγονός ότι και οι δύο συνθήκες αφορούν τη θυσία ενός ή μιας ομάδας ανθρώπων χάριν της επιβίωσης πολλών.

Ένα ακόμη ηθικό ζήτημα για το οποίο πρέπει να γίνει λόγος είναι οι ίδιοι οι στόχοι των drones. Το βασικό πρόβλημα στις στοχευμένες δολοφονίες ατόμων που εμπλέκονται σε πιθανές τρομοκρατικές οργανώσεις, είναι το ότι δεν ξεχωρίζουν από τους απλούς πολίτες αφού δεν φορούν τη συνηθισμένη στολή μάχης. Αυτό καθιστά σαφές πως οι πιθανότητες λάθους αυξάνονται κατά πολύ όταν πρόκειται για στόχους που δύσκολα μπορούν να ξεχωρίσουν από το πλήθος, γεγονός κατά το οποίο παραβιάζεται η αρχή της διάκρισης στο *jus in bello*³¹. Ο συνδυασμός αυτού αλλά και το ότι οι περισσότεροι από τους σκοπούς χρήσης των drones δεν είναι διαφανείς από τις ΗΠΑ, συνιστούν την προσοχή για το πόσο αντικειμενικά καθίστανται τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία δίνονται εντολές για επιτήρηση ή ακόμη και τη δολοφονία συγκεκριμένων ατόμων^{32 33}. Πρόσθετα με

³⁰ M. J. Boyle, *ό.π.*, 106.

³¹ Stahn, Carsten, *ό.π.*

³² Kutynska ,Anastasiia, Dei , Maryna (2023), *ό.π.*

³³ Szira, Zoltán, Varga, Erika, László Csegodi, Tibor, Milics Gábor, *ό.π.*

αυτό, θα πρέπει να αναφερθεί ότι έχει επισημανθεί πως σε ό,τι αφορά τις αμερικάνικες επιχειρήσεις των μη επανδρωμένων αεροσκαφών, στην κατηγορία ‘πολίτες’ πολύ πιο πρόθυμα εντάσσουν άτομα λευκού χρώματος, αυτόχθονες Αμερικανούς³⁴. Αυτός ο προβληματισμός αναφέρεται στο γενικότερο ζήτημα του AI bias το οποίο καθίσταται ένα γενικότερο πρόβλημα της Τεχνητής Νοημοσύνης. Αναλυτικά, οι αλγόριθμοι που βασίζονται σε δεδομένα χρησιμοποιούνται ευρέως για να δημιουργήσουν ή να βοηθήσουν αποφάσεις σε ευαίσθητους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της υγειονομικής περίθαλψης, της κοινωνικής πρόνοιας υπηρεσίες, εκπαίδευση, προσλήψεις και ποινική δικαιοσύνη³⁵. Σε διάφορες περιπτώσεις, τέτοιοι αλγόριθμοι έχουν διατηρήσει ή ακόμη και επιδεινώσει προκαταλήψεις εναντίον ευάλωτων κοινοτήτων, πυροδοτώντας σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό προ υπάρχουσες προκαταλήψεις. Το ζήτημα αυτό παρατηρήθηκε εντονότερα στα αρχικά στάδια της Τεχνητής Νοημοσύνης και, πλέον, παρατηρείται άμβλυνση του φαινομένου, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης³⁶. Με γνώμονα το δεδομένο αυτό, όσοι, από την άλλη, είναι ερυθρόδερμοι είναι ύποπτοι για υποτιθέμενες τρομοκρατικές ενέργειες. Εν ολίγοις, σε ό,τι αφορά τους στόχους των drones το ότι δημοσιοποιούνται ελάχιστα δεδομένα των Αμερικανικών βάσεων τα οποία σχετίζονται με τα κριτήρια επιλογής αυτών, σε συνδυασμό με τη δυσκολία που υπάρχει όταν οι στόχοι εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο της κατηγορίας των «πολιτών», εξάγεται το συμπέρασμα ότι το κράτος της Αμερικής έχει το ελεύθερο να χειρίζεται τις καταστάσεις χωρίς ηθικούς ή και νομικούς περιορισμούς, θέτοντας, με αυτόν τον τρόπο, το ζήτημα της παραβίασης της ιδιωτικότητας και τελικά ένα ζήτημα επιτήρησης, όπως αυτό αναφέρθηκε προηγουμένως³⁷.

Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι, τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη συνιστούν άλλο ένα επίτευγμα της τεχνητής νοημοσύνης. Όπως όλα τα επιτεύγματα του κλάδου

³⁴ Thomas M. Philip, Ayush Gupta, Andrew Elby & Chandra Turpen, *ό.π.*, 19.

³⁵ Fazelpour, Sina, Danks, David, *Algorithmic bias: Senses, sources, solutions*, DOI: 10.1111/phc3.12760.

³⁶ Lopez Paola, *Bias does not equal bias: a socio-technical typology of bias in data-based algorithmic systems*, Internet Policy Review 10(4) | 2021, 5-29.

³⁷ Kutynska, Anastasiia, Dei, Maryna (2023), *ό.π.*

έτσι κι αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί από μόνο του θεμιτό ή μη. Η τεχνητή νοημοσύνη έχει εισβάλλει για τα καλά στη ζωή μας τις τελευταίες δεκαετίες κι έχει γνωρίσει ραγδαία ανάπτυξη με στόχο τη διευκόλυνση πολλών καταστάσεων της καθημερινότητας και μη. Τα πολεμικά drones έχουν αλλάξει την έκβαση των πολεμικών επιχειρήσεων μειώνοντας τα θύματα και προστατεύοντας τη ζωή των στρατιωτών. Όμως, από την άλλη μεριά, όσον αφορά τις στοχευμένες δολοφονίες ανθρώπων τείνουν να υποβαθμίζουν την αξία της ζωής, εφόσον με ένα μόλις κουμπί βάζουν τέλος σε αυτή, όπως ακριβώς και στα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Τι γίνεται, όμως, σε περίπτωση λάθους; Στην περίπτωση αυτή ένας αθώος έχει χάσει τη ζωή του επειδή κάποιος άλλος εξ αποστάσεως πήρε την απόφαση να την τερματίσει με το πάτημα ενός κουμπιού. Η τεχνολογία μπορεί στα αλήθεια να χρησιμοποιηθεί είτε για να κάνει το καλό, είτε το κακό. Το πώς θα επιλέξει ο καθένας να τη χρησιμοποιήσει δεν εξαρτάται μόνο από τούς νόμους και τους κανόνες, αλλά εξαρτάται άμεσα και από τις αξίες που έχει ο άνθρωπος στο χέρι του οποίου λειτουργεί ως όπλο την εκάστοτε στιγμή.

Βιβλιογραφία

- Φυτιλής, Βασίλειος, ‘*Drone και Δημοκρατικός Πόλεμος*’, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Αθήνα, Αύγουστος 2022.
- Arkin, R.C. (2010). The Case of Ethical Autonomy in Unmanned Systems, *Journal of Military Ethics* 9:4.
- Gounaris, A., Kosteletos, G. (2020). Licensed to Kill: Autonomous Weapons as Persons and Moral Agents. In Prole, D. and Rujević, G. (ed.). *Personhood*. Novi Sad, Filozofski Fakultet & The NKUA Applied Philosophy Research Lab Press. DOI: <https://doi.org/10.12681/aprlp.49>
- Müller, Vincent C. (2016), ‘Autonomous killer robots are probably good news’, in Ezio Di Nucci and Filippo Santoni de Sio (eds.), *Drones and responsibility: Legal, philosophical and socio technical perspectives on the use of remotely controlled weapons* (London: Ashgate).
- Kutynska, Anastasiia, Dei, Maryna (2023). ‘*Legal Regulation of the Use of Drones: Human Rights and Privacy Challenges*’, *Journal of International Legal Communication*, 8(1).
- Stahn, Carsten, ‘*Jus ad bellum*’, ‘*jus in bello*’ . . . ‘*jus post bellum*’? *Rethinking the Conception of the Law of Armed Force*, The

- European Journal of International Law Vol. 17 no.5 © EJIL 2007.
- Khan, Gawhar Ahmad, *Protection of Civilians in War: The Role of International Humanitarian Law* , Vol. 3 No. 3 (2024).
- Szira, Zoltán, Varga, Erika, László Csegodi, Tibor, Milics Gábor, “*THE DEVELOPMENT OF DRONE TECHNOLOGY AND ITS REGULATION IN THE EUROPEAN UNION*”, 10.2478/eual-2023-0005.
- Thomas M. Philip, Ayush Gupta, Andrew Elby & Chandra Turpen, “*Why Ideology Matters for Learning: A Case of Ideological Convergence in an Engineering Ethics Classroom Discussion on Drone Warfare*” , Journal of the Learning Sciences, 19:16 (11 October 2017).
- Koukoudakis, George, “*Drones’ contribution to the transformation of contemporary warfare*”, J. Military Stud. 2024; 13(1).
- Samuel Issacharoff and Richard H. Pildes, ‘*Drones and the Dilemma of Modern Warfare*’, NEW YORK UNIVERSITY SCHOOL OF LAW, (NO. 13-34), (June 2013).
- M. J. Boyle, “*The legal and ethical implications of drone warfare*”, The International Journal of Human Rights, 19:2 , 24 Feb 2015.
- Samuel Issacharoff and Richard H. Pildes, ‘*Drones and the Dilemma of Modern Warfare*’, NEW YORK UNIVERSITY SCHOOL OF LAW, (NO. 13-34), June 2013.
- Lopez Paola , *Bias does not equal bias: a socio-technical typology of bias in data-based algorithmic systems*, Internet Policy Review 10(4) | 2021.

Δικτυογραφία

<https://www.congress.gov/107/plaws/publ40/PLAW-107publ40.pdf>
<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949>

Περίληψη

Είναι γεγονός πως τα τελευταία χρόνια, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες, οι τεχνολογικές εξελίξεις επιτρέπουν τη δημιουργία ολοένα και ισχυρότερων οπλικών συστημάτων. Τέτοια συστήματα είναι και τα drones ή UAV(Unmanned aerial vehicle), δηλαδή τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη,

αλλά και τα οπλισμένα drones τα οποία αποκαλούμε UCAV (Unmanned Aerial Combat Vehicles), ένα ακόμα γέννημα της τεχνητής νοημοσύνης. Η μεγάλη επανάσταση σε αυτό το σημείο έγκειται στο γεγονός ότι τα αεροσκάφη αυτά έχουν τη δυνατότητα να δρουν ανεξάρτητα, χωρίς φαινομενικά κάποιον "απτό" ανθρώπινο χειρισμό. Σε αυτή δε την περίπτωση μιλάμε για Φονικά Αυτόματα Οπλικά Συστήματα (Lethal Autonomous Weapon Systems - LAWS). Η αυτονομία που τα διακρίνει τα καθιστά ακόμα πιο επικίνδυνα, αν λάβει κανείς υπόψη ότι, σε πολλές περιπτώσεις οι χειριστές των εν λόγω οπλικών συστημάτων παραμένουν άγνωστοι, όπως ακριβώς και η αιτία χρησιμοποίησής τους. Παράλληλα, η περίπτωση των εντελώς αυτόνομων drones, τα οποία βρίσκονται ακόμη σε στάδιο ανάπτυξης είναι εκείνη που χαρακτηρίζεται ως πιο αιχμηρή από ηθικής απόψεως. Καθίσταται, επομένως, λογικό τόσο η χρήση τους, όσο και ο σκοπός αυτής να εγείρουν ερωτήματα ηθικής φύσεως. Ανάγοντας τον προβληματισμό αυτό στο σήμερα, με την κατάσταση στην ευρωπαϊκή ήπειρο και τη Μέση Ανατολή να μην είναι η καλύτερη δυνατή, ίσως να πρέπει να αντιμετωπίσουμε μια τέτοια καινοτομία με μία κριτική θεώρηση, πολύ περισσότερο από ό,τι πριν. Το παρόν δοκίμιο έχει ως στόχο την προσέγγιση και ανάλυση της τεχνολογίας των μη επανδρωμένων αεροσκαφών στο πεδίο των συγκρούσεων σε περιοχές οι οποίες είτε είναι σε επίσημη εμπόλεμη κατάσταση, είτε ανεπίσημα γίνεται χρήση της συγκεκριμένης τεχνολογίας με σκοπό την αποφυγή τρομοκρατικών επιθέσεων. Στην προσπάθεια προσέγγισης του θέματος που θα ακολουθήσει, θα γίνει αναφορά στις χρήσεις και τους σκοπούς της συγκεκριμένης τεχνολογίας, στους κανόνες Διεθνούς Δικαίου του πολέμου, όπως αυτοί διαμορφώθηκαν μέσα από την Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης, αλλά και στις ηθικής φύσεως διαφορές των σύγχρονων όπλων στις ένοπλες συγκρούσεις σε σχέση με εκείνες του παρελθόντος. Επιπλέον, θα επιχειρηθεί να δοθεί μία απάντηση στα προηγούμενα ηθικά-κυρίως- αλλά και ανθρωπιστικά ζητήματα που προκύπτουν σχετικά με το πλαίσιο δημιουργίας και χρήσης του τεχνολογικού αυτού επιτεύγματος.

Λέξεις Κλειδιά: πολεμικά drone, ηθική, AUMF, στοχευμένη δολοφονία, τρομοκρατία, εξατομικευμένη ευθύνη, στρατιωτικό δίκαιο.

Keywords: combat drones, ethics, AUMF (Authorization for Use of Military Force), targeted killing, terrorism, individual accountability, military law.

Ελευθερία Πάτσαρη

Τμήμα Φιλοσοφίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Email: eleftheriapatsari@gmail.com

ORCID iD: 0000-0002-4954-0134